

ČESKÉ ŠVÝCARSKO

ZPRÁVODAJ SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ČESKÉ ŠVÝCARSKO

H. Willard - ilustrace přírody

Listopad 2003

2. ročník

2/2003

Z OBSAHU:

Kříž Na Potokách 2

Zbytečná oběť 3

Nová přeshraniční
turistická stezka 4

Entomologové se sdružují
při NP České Švýcarsko 5

O tom, jak víc hlav víc
vědělo, ale hlavně našlo ... 6-7

Expozice
na Sokolím hnízdě 8

Konference Minulosti
Českého Švýcarska 9

Pater Joachim Preyss 10

Kauza Náhlík 11

Deska bratří Bienertů ... 12-13

Zaniklé památky 14

Dětské strany 15-16

Ochrana přírody je věcí nás všech

V září se v africkém Durbanu konal Světový kongres ochrany přírody za účasti 3 000 osob ze 154 zemí. Je pozoruhodné, jak úzce se globální hrozby, zmíněné v Durbanu, týkají i České republiky. Invazní druhy, se staly problémem doslova na každém kousku planety (u nás např. borovice vejmutovka či bolševník). V důsledku klimatických změn nás v minulém roce postihly historické povodně, letos se naopak potýkáme s nedostatkem pitné vody. Na mnoha místech planety jsou miliony osob vystaveny účinkům „ozónové díry“, stamilionům hrozí v důsledku tání ledovců zatopení jejich domovů a následné „stěhování národů“. Globální změny tak již dnes negativně ovlivňují životy každého z nás a je zcela nezbytné na ně reagovat. Durbanský kongres ukázal, že jednou z cest, jak

těmto změnám alespoň částečně čelit, jsou chráněná území, kompenzující negativní vlivy civilizace. Proto má být do roku 2015 vybudován **globální systém chráněných území**. Ochrana přírody je věcí nás všech a má-li být účinná, nesmí se omezit pouze na izolované ostrůvky chráněných území uprostřed degradované krajiny.

Zdeněk Patzelt
ředitel Správy NP České Švýcarsko

V Lesothu.

Ilustrační foto Z. Patzelt

Kříž Na Potokách

O stále narůstajícím zájmu lidí o historii svého okolí se toho napsalo již dost a dost. Odpovědi na "hledání minulosti" se stal nebyvalý nárůst informačních tabulí, které putující zvědavce poučí o tom, co tu kdy kde stálo a proč. Počin je to jistě chvályhodný, ale díky bohatství zanikajících stop a stále zvědavějším dotazům a následně odpovědím by se tak mohlo snadno stát, že se z naší krajiny stane panoptikum osvětlujících cedulí, pro které nic kolem ani vidět není. Je tedy vždy velmi příjemné, když namísto tabule s textem: "Zde kdysi stával, zde bývalo..." někdo raději konkrétního "zmizlíka" opět vzkřísí k životu.

Ze stejného popudu byl během letošního roku obnoven **kříž Na Potokách** na katastru obce Chřibská. Tato boží muka nechala roku 1821 vybudovat vdova Rosalie Pohlová "pro veřejnou pobožnost". Jednalo se o zde obvyklý typ kříže s plechovými malovanými siluetami Ukřižovaného Krista a kalvarijní skupiny (Panna Marie, Maří Magdalena a sv. Jan). Protože však žádná zbožnost (ani ta veřejná) nemůže kříž, vystavený povětrnostním podmínkám, trvale ochránit, byla muka roku 1906 opravena potomky zřizovatelky - Josefem a Emilií Pohlovými. Od té doby uplynula řada let a na počátku 21. století již z bývalého zdobného zastavení

zbyla troska. Kovový kříž se siluetami zmizel. Střední část soklu zůstala ležet zarostlá v trávě, spodní partie i s částí nápisu se ztratila - jen podstavec s věnováním zbožné vdovy zůstal stát. Aby Čas či pilní stavitelé základů nevymazali z krajiny i to málo, co po kříži zbylo, iniciovala **Správa Národního parku České Švýcarsko** jeho obnovu.

Práce se zhostil **děčínský kameník Jan Pokorný**, na jehož ozdravné stopy narážíme ve zdejší kraji prakticky všude; Honzovo rukama prošla řada drobných památek - jen namátkou jmenujme alespoň Jägerkreuz a Dienels Kreuz u Maxiček, Zelený kříž u Brtníků, galerie muk z okolí České Kamenice i ve Šluknovském výběžku, kapli Nejsvětější Trojice u Rynartic, sloup sv. Antonína u Kopce, sloup sv. Jakuba u Jiřetína, válečné pomníky u Studeného a Lísky či nejnověji skalní kapli Ecce homo u Rynartic. V případě muk Rosalie Pohlové byla obnova o to komplikovanější, že se z nich zachovala necelá polovina. Zbytek bylo nutné rekonstruovat podle *Soupisu kaplí, soch a křížů z 19. století*, zachovaném v děčínské pobožce Státního oblastního archivu Litoměřice. Protože tento pramen je pouze písemným popisem, pomohl především s rekonstrukcí textu; na vyřešení výtvarného zpracování chybějících částí samozřej-

mě nestačil. Zde bylo nutné vyhledat časově i výtvarně blízké kříže z nejbližšího okolí. V případě chybějící spodní části soklu bylo řešení převzato z božích muk v Rybníšti, vzpěra a kovové dekorace kruzifixu z muk v Dlouhém Dole.

Zajímavý problém přineslo řešení rekonstrukce textu dolního podstavce: zde dobový pisatel zachytil částečně jiný nápis, než ten, který se zachoval (v reálu chybělo slovo "vdova"). Proto byla do nelogické mezery mezi jménem Rosalie a příjmením Pohlin vkomponována zkratka "verw." = *verwitwet* (ovdovělá), tak aby se nový nápis co nejvíce přiblížil původní variantě.

Boží muka Rosalie Pohlové se ve své nové kráse vrátila do krajiny koncem září roku 2003. Výpravný kříž nepotřebuje žádnou osvětlující ceduli, každý z kolemjdoucích snadno pochopí, že pro kohosi dávno bylo místo Na Potokách místem Božím. A pro nás dnes také. -Net-

Původní stav v roce 2002.

Po obnově v září 2003.

Zbytečná oběť

Musím se přiznat, že tento typ zprávy bych nejraději vůbec nepsal. Je pro mě vždy velmi smutné psát o zbytečné smrti a navíc ještě u tak krásného a vzácného ptáka jako **čáp bílý** (*Ciconia ciconia*). Dne 5. 2. 2003 se německým kolegům z jižního Württemberska podařilo odchytit a okroužkovat dospělého čápa bílého, který se vracel na sever z afrického zimoviště. Tento pták pokračoval dále a 1. 7. 2003 se objevil u **Huntířova** (vzdušnou čarou vzdáleného téměř 500 km). Zde však jeho pouť k hnízdu tragicky skončila. Osudné se mu stalo vedení vysokého napětí, na kterém si zřejmě chtěl odpočinout, nebo ho mohl za špatného počasí přehlédnout. Našel jej již mrtvého a od elektrického proudu těžce popáleného ing. J. Kalivoda, který o nález neprodleně informoval Správu CHKO Labské pískovce. Na základě kroužku se alespoň přibližně podařilo zrekonstruovat několik posledních dnů jeho života. Podobné nálezy nejsou bohužel zas až tak vzácné, prosím tímto všechny, kterým se "poštěstí" podobný nález (týká se i netopýrů), aby neprodleně informovali příslušné orgány ochrany přírody, neboť i z takto smutných nálezů lze vyčíst mnoho cenných vědeckých informací.

Pavel Benda

Seškvářené letky čápa bílého.

Čáp bílý, zabitý elektrickým vedením u Huntířova, a jeho identifikační kroužek.

Náš čáp černý z Doubicka uhynul v Maďarsku

Správa Národního parku České Švýcarsko každým rokem monitoruje a také kroužkuje mláďata 2 párů čápů černých hnízdících na zdejším území. Tento výzkum je koordinován **Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR**, která přiděluje speciální kroužky na nichž je číselná kombinace, kterou je možné odečíst dalekohledem bez toho, aby bylo nutné ptáka odchytávat. Výsledky těchto průzkumů nám slouží k tomu, abychom poznali tahové cesty "našich" černých čápů (*Ciconia nigra*), zda se vrátí opět na své hníz-

diště, jestli jsou páry stálé, jakého věku se dožívají, kam se rozptýlí mláďata a kde zahnízdí atd. Dne 27. 8. 2003 jsme opět kroužkovali mláďata ze dvou hnízd - jedno skalní a druhé stromové, v celkovém počtu 7 kusů. V říjnu jsme však obdrželi smutnou zprávu z Kroužkovací stanice Národního muzea v Praze, že jeden z našich mladých čápů byl 27. 8. 2003 nalezen čerstvě uhynulý v **Maďarsku** (tedy po 2 měsících a 22 dnech) v oblasti Jasz-Nagykum - Szolnok vzdálené vzdušnou čarou od hnízda asi 550 km. P. Benda

Hnízdiště čápa černého z katastru Zadní Doubice.

Káně mělo tentokrát štěstí...

S nárůstem dopravy neznatelně stoupá i počet kolizí s živočichy jejichž teritorii naše dopravní sítě procházejí. Bohužel pro mnohé z nich se střet stane osudným. Snad všichni jsme měli možnost vidět rozježděné ježky, ptáky, žáby...

Mnohým střetům s následkem smrti se snad zabránit nedá, avšak jsou případy, kdy vozidlo živočicha pouze zraní a ten pak dlouhé hodiny či dny někde umírá. Příčinou smrti nemusí však být zranění samotné. Často jen neschopnost pohybovat se v důsledku pohmožděnin zabrání dostat se k potravě a hlavně k vodě. A tak se stane, že v příkopu u silnice zahyne žíznivý dravec se zdánlivě banálním zraněním jakým je naražení či vykloubené křídlo... Naštěstí jsou mezi námi i tací, kteří z místa nehody lhostejně neujedou a snaží se zvířeti pomoci.

Na železniční trati Rumburk - Mikulášovice se střetl 23. 7. motorový vlak s **kánětem lesním**, které bylo nárazem odmrštěno na násep. Vlakvedoucí pan **Ondřej Bílek**, kterému bych touto cestou rád jménem káněte poděkoval za jeho postup, si však všiml, že se dravec ještě hýbe a po návratu na stanici do Rumburku nahlásil nehodu Správě NP České Švýcarsko v Krásné Lípě. Káně se zraněnou nohou bylo převezeno do Zoo v Děčíně, kde funguje stanice pro ošetření volně žijících dravců. Jeho zranění si vyžádalo dvoutýdenní pobyt "v nemocnici", po kterém mohlo být okroužkováno a vypuštěno do volné přírody.

Doufejme, že v budoucnu bude křížít železnici ve vyšší letové hladině.

Antonín Votápek

Nová přeshraniční turistická stezka

Dne 28. 10. 2003 v 11.00 dopoledne byla v **Zadních Jetřichovicích** za účasti 1. náměstka ministra životního prostředí RNDr. L. Mika a vrchního starosty okresního města Sebnitz pana M. Ruckha slavnostně otevřena **přeshraniční stezka pro pěší a cyklisty**. Slavnostnímu aktu byla přítomna více než stovka účastníků tvořená zejména zástupci státní správy, turistických klubů a *horolezeckých spolků z Čech i Saska*.

Otevřením nového hraničního mostku přes řeku Křinici došlo k propojení sítí turistických a cyklistických stezek národních parků České Švýcarsko a Saské Švýcarsko. Vznikl tím mimo jiné okruh, kdy se návštěvníci mohou přes přechod v Zadních Jetřichovicích/Rabensteine dostat do Saska a přes přechod Hinterhermsdorf/Zadní Doubice (Kyjovské údolí) zpět do Čech.

Při používání této stezky je nutno dbát následujících pokynů:

Překračování státních hranic na turistické stezce je povoleno od 6.00 hod. do 22.00 hod. v době od 1. dubna do 30. září a od 8.00 hod do 18.00 hod. v době od 1. října do 31. března.

Osoby oprávněné překračovat státní hranici na této stezce:

Státní občané České republiky a Spolkové republiky Německo a státní občané třetích států, kteří nepodléhají v žádném z obou států ani v žádném z členských států Evropské unie vízové povinnosti, mají-li sebou platný doklad k překračování státních hranic. Pobyt v pohraničním pásmu je dovolen po dobu až 7 dnů, pokračování v cestě za pohraniční pásmo se nepovoluje.

Při překračování státních hranic na turistických stezkách malého pohraničního styku je možno převážet pouze zboží, které nemá obchodní charakter a které oprávněné osoby dovážejí nebo vyvážejí výhradně k osobní potřebě nebo spotřebě nebo jako jednodu-

ché pracovní náčiní k přechodnému používání v průběhu své cesty nebo k pobytu v pohraničním pásmu.

Přístup do Zadních Jetřichovic:

1) z Mezní Louky po zeleně značené turistické stezce vedoucí Hlubokým dolem,

2) z Mezní Louky po cyklostezce odbočující ze žlutě značené *turistické cesty (ze silnice spojující Mezní Louku a Vysokou Lípou)*,

3) z Vysoké Lípy nejprve po žluté, dále pak po cyklostezce (Česká silnice),

4) po zeleně značené turistické stezce od Panenské jedle (pozor, nejedná se o cyklostezku!).

Všem návštěvníkům přejeme krásné zážitky při putování oběma národními parky.

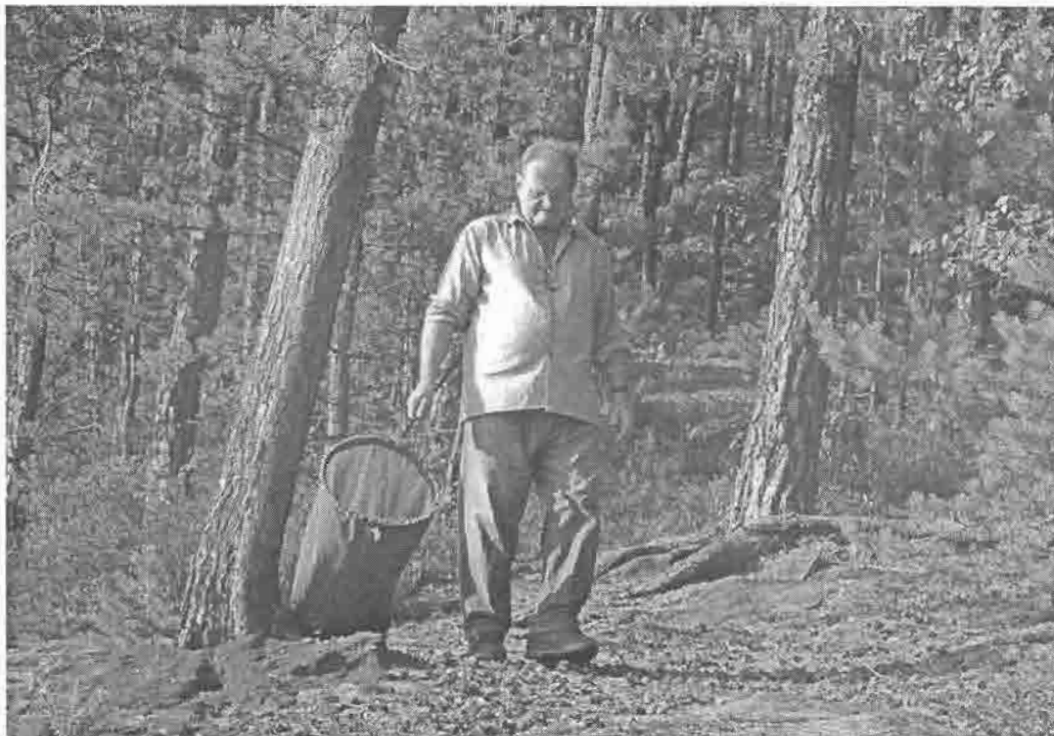
Antonín Votápek

Starosta města Sebnitz M. Ruckh a náměstek ministra životního prostředí ČR Dr. L. Miko při přestřihávání pásky.

Amatérští i profesionální entomologové se sdružují při NP České Švýcarsko

Přední český specialista na rovnokřídlý hmyz Dr. František Chládek z Brna při práci v terénu.

Druhou, neméně významnou skutečností je i působení profesionálních entomologů. Jednotliví specialisté zpracovávají "své" skupiny na území nejen národního parku, ale i jeho přiléhajících oblastí. Činnost profesionálů se zaměřuje především na výzkum motýlů I. zón národního parku, dále pak na výzkum některých skupin brouků (především nosatců a mandelínek) a rovnokřídlého hmyzu (kam řadíme kobylinky a sarančata).

Nezbývá než si přát, aby spolupráce mezi amatérskými a profesionálními přírodopytci byla i nadále takto přátelská a úspěšná.

Miloš Trýzna

Výzkum hmyzu a ostatních bezobratlých živočichů na území dnešního národního parku započal již dávno před jeho vznikem. Zasloužila se o to nejen celá řada profesionálních badatelů, ale především nemálo amatérských nadšenců, kteří byli a jsou schopni věnovat této zálibě nemálo ze svého volného času.

Velmi významné bylo založení **Entomologického klubu při Labských pískovcích** v roce 1999 (tehdy pod záštitou Správy CHKO Labské pískovce) s cílem koordinovat na tomto území entomologické aktivity amatérských i profesionálních entomologů. Dnes můžeme říci, že tento klub pracuje aktivně již pátým rokem a jeho činnost se neustále rozšiřuje. Členové klubu se na pravidelných setkáních navzájem informují o výsledcích svých zoologických pozorování a diskutují o nejrůznějších problémech souvisejících s entomologickou činností. Každé setkání je doplněno přednáškou s diapositivu na některé aktuální téma.

V současné době se zájem členů klubu soustřeďuje především na faunistické mapování vybraných skupin brouků, jako např. kovaříků, tesaříků a potápníků a to na celém území Labských pískovců. Motýlářská sekce se aktivně zabývá mapováním jednotlivých druhů motýlů na vybraných lokalitách. Velmi významná je i vzájemná pomoc členů klubu při obstarávání cizojazyčné a často špatně dostupné literatury. Jednou ročně vychází interní klubový časopis, ve kterém mají členové možnost publikovat výsledky svého často velmi zajímavého bádání.

Nejvýznamnější český entomologický faunistik Dr. Jaromír Strejček z Prahy při ukládání nasbíraných hmyzích vzorků.

O tom, jak víc hlav víc vědělo,

Uprostřed letošního jara, přesně 24. - 27.4.

2003 se na turistickou základnu ČSOP Tilia v Krásném Buku

sjelo podivné společenství lidí. Mluvílo mnoha cizími jazyky, ale především byl velmi pozoruhodný cíl jejich setkání. Elfové by je asi nazvali "mechoví lidé" a "lišejníkové", vědci by je zařadili mezi bryology a lichenology a nám ostatním by pak museli vysvětlit, že bryolog je člověk, který se zabývá výzkumem mechorostů, a lichenolog je osoba zkoumající lišejníky. A i když se musí zdát, že takových lidí po světě moc nechodí, v Krásné Lípě se jich sešla celá kopa! Tedy kopa jako doslovně a tedy šedesát. Byli z Čech, Moravy i Slezska, Polska i Německa, ale bylo možno zaslechnout i slovenštinu či angličtinu, když se jiných slov nedostávalo. No a přijeli, aby se nejen spolu znovu uviděli a pověděli si, co nového se v jejich oboru děje, ale hlavně, aby na několika celodenních exkurzích zjistili, které druhy mechorostů a lišejníků se na vybraných lokalitách nacházejí. A v neposlední řadě se zde také mladí (ale často i starší) kolegové mohli něco nového přiučit.

Takováto setkání se konají vždy jednou za půl roku a organizuje je Bryologicko-lichenologická sekce České botanické společnosti a toto bylo už její 10. jarní setkání, těch podzimních bude i s tím letošním ještě o šest více. Obvykle tato setkání organizátoři směřují do oblastí, které slibují zajímavé nálezy mechorostů a lišejníků, často do různých maloplošných nebo velkoplošných chráněných území. Setkání v Krásné Lípě tento předpoklad více jak splňovalo, neboť území Národního parku České Švýcarsko a přilehlých Chráněných krajinných oblastí Labské pískovce a Lužické hory je na zajímavé a vzácné druhy mechorostů a lišejníků velmi bohaté. Nicméně, jak bude uvedeno dále, naše očekávání byla mnohonásobně překonána, především pak u mechorostů, pro něž jsou zejména chladné a

vlhké soutěsky velmi příznivým stanovištěm. Celá akce byla zaštitěna Správou NP České Švýcarsko a právě na území národního parku byly učiněny jedny z největších objevů.

Pravděpodobně nejvzácnějším nalezeným druhem byla **játrovka nivenka štítovitá** (*Harpanthus scutatus*) (pozn. játrovky představují jednu ze skupin mechorostů, dalšími jsou u nás mechy a hlevíky). Jedná se o kriticky ohrožený druh naší flóry, který byl po několika desítkách let znovu objeven a který byl dosud považován v České republice za neznámý. V Evropě je tento druh také velmi vzácný, vyskytuje se dále např. v Alpách.

Další druh, který jsme dosud z České republiky neznali, ale který se vyskytuje na několika lokalitách v přilehlé pískovcové oblasti v Německu (Národním parku a CHKO Saské Švýcarsko), je **játrovka mokřanka oddálená** (*Hygrobiella laxifolia*). Jak napovídá její české jméno, roste na vlhkých a zastíněných kamenech nebo skalách u potoků. V Labských pískovcích se považuje za tzv. glaciální relikv, tedy druh, který zde zůstal po ústupu ledovce. V současné době se mokřanka oddálená vyskytuje např. v Alpách nebo ve Skandinávii.

Jakožto nový druh v ČR bude tato játrovka zařazena mezi kriticky ohrožené druhy naší flóry.

O kategorii níže, než jsou zařazeny dva výše uvedené "kriticky ohrožené druhy" naší flóry, je kategorie "silně ohrožený druh". Z této kategorie byly nalezeny čtyři druhy. Vře-

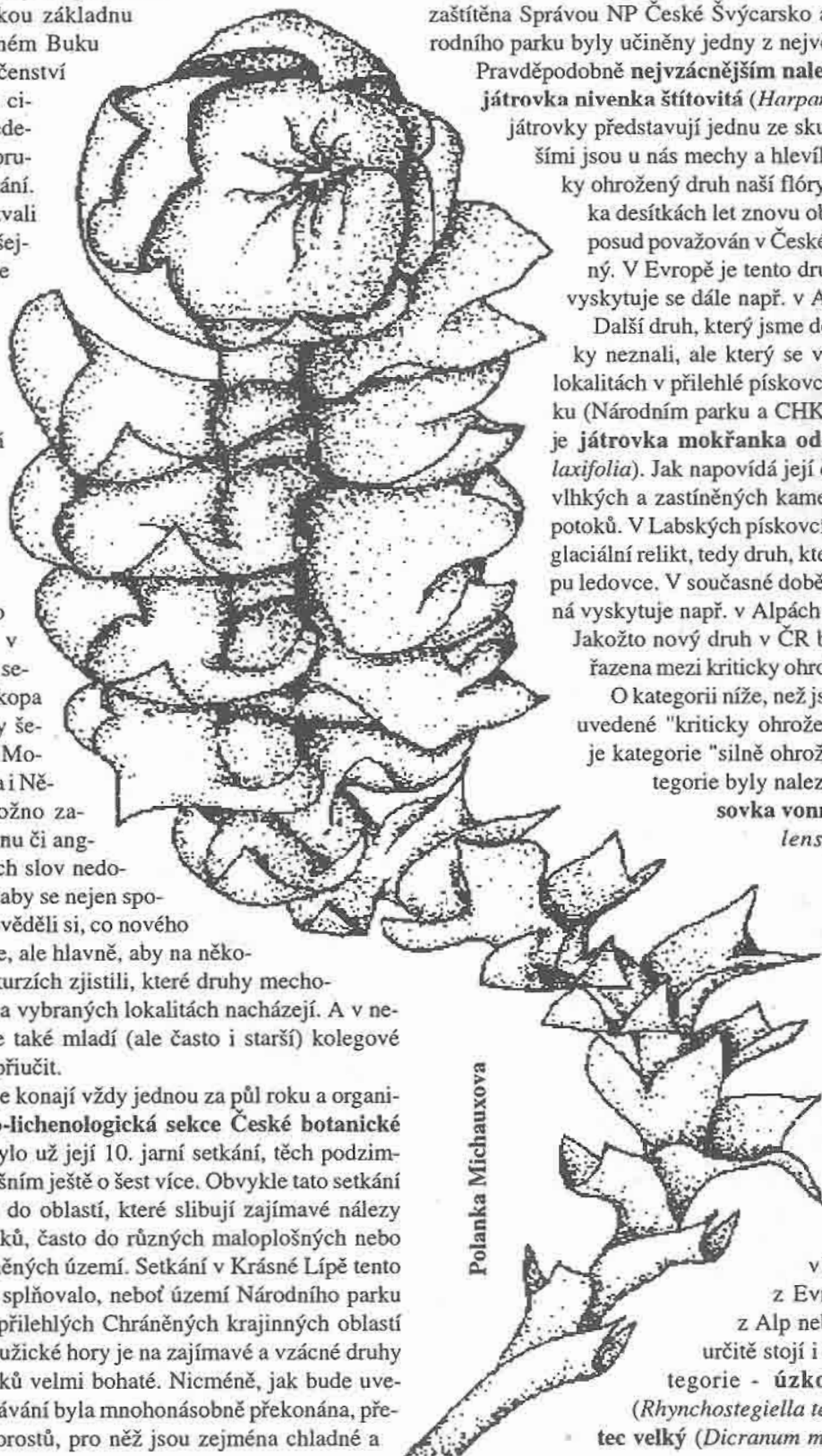
sovka vonná (*Geocalyx graveolens*), játrovka, která v

současné době roste kromě NP České Švýcarsko pouze na dvou lokalitách na Šumavě a na jedné v Jeseníkách. Druhá játrovka, **polanka Michauxova** (*Anastrophyllum michauxii*) se v současné době vyskytuje pouze na několika místech v Labských pískovcích,

z Evropy je známa např. z Alp nebo Harzu. Za zmínku

určitě stojí i dva mechy z této kategorie - **úzkolistec dlouholistý**

(*Rhynchostegiella teneriffae*) a **dvouhrotec velký** (*Dicranum majus*). Úzkolistec do-

Polanka Michauxova

ale především víc našlo...

sud známe pouze ze dvou lokalit v Bílých Karpatech a dvouhrotec roste vzácně v krkonošských karech a v Hrubém Jeseníku. Jak je vidět, všechny tyto druhy mají centra výskytu v horách a zde se vyskytují díky chladnému klimatu v inverzních roklích.

Ani lichenologové nezaháleli a i přes to, že Labské pískovce nejsou přeci jen na lišejníky tak bohaté, našli řadu zajímavých a vzácných druhů. Z nich můžeme uvést např. velmi příhodně pojmenovaný lišejník, který vypadá jako jemné černé čárky nebo snad tajné písmo na borce (kůře) stromů. Jmenuje se **čárnicka psaná** (*Graphis scripta*) a zdejší lokality v údolí Kamenice jsou patrně jedinými lokalitami tohoto druhu v severních Čechách. Když si promítneme intenzitu znečištění ovzduší v této oblasti v minulých letech, je s podivem, že zde tento lišejník citlivý na znečištění ovzduší vůbec roste.

Dalším vzácným druhem byla *Micarea diminuta*, velmi drobný lišejník, který nemá české jméno, ale který můj kolega lichenolog nazval "bezokrajkou mrňousovitou", protože jeho plodničky nemají vyvinutý okraj. Lišejník roste obvykle na dřevě, na lužickohorské lokalitě rostl značně netypicky i na pískovcové skále.

Kromě dvou známých lokalit v NP České Švýcarsko a jedné v CHKO Lužické hory je tento druh znám pouze ze tří š u m a v s k ý c h karů

Mokřanka oddálená

- Černého, Čertova a Plešného jezera.

Takto by se dala ještě jmenovat řada dalších mechů a lišejníků, které byly během těch několika málo dní nalezeny, ale i tento nepatrný výčet toho nejlepšího dokazuje, jak významné toto setkání bylo. A ukazuje především dvě věci.

První, že území NP České Švýcarsko a CHKO Labské pískovce je z hlediska výskytu mechů a lišejníků v naší republice velmi významné a představuje důležitá refugia vzácných a ohrožených druhů. A tou druhou věcí, která se tu víc než potvrdila, je staré známé pořekadlo o tom, jak víc hlav víc ví, v tomto případě také víc očí víc vidí a víc lidí víc najde. A mně, jako organizátorce této akce, zůstalo v paměti ještě něco. Že totiž, když lidé opravdu chtějí, tak spolu vždycky vyjdou, vzájemně si umí vyhovět a respektují se, že spolu rádi pracují a vzájemně se učí, že když skutečně chtějí, tak se vždycky domluví a jsou spolu rádi.

Lenka Voříšková

O Mechové panence...

Také jste si již zvykli na krásné pohádky z mechu a lišejníků? V žádném z našich Zpravodajů nikdy nechybělo vyprávění jedné *Mechové panenky*, copaté cácorčky, která nás (pro něž je svět játrovek, ploníků, rašeliníků, potočnic a kdovíčeho všeho dalšího mrzce zůžen jen na "mechy") vodila po příbězích droboulínských hrdinů zdejšího království. Jenže v každé pohádce hrozí na konci "zvonec - konec". I za naší "Mechovou panenkou Lenkou" se rozezněl jeden, naštěstí ne ten nejsmutnější. V srpnu se vydala za hlasem svého srdce do Jižních Čech. O tom, že se jí bude po naryzlé vůni zmehčovatelých roklí Českého Švýcarska stýskat, nepochybuji. A nám po ní? Ani tady nebudte na pochybách. Mechová Lenka byla nejen výbornou bryoložkou, ale především prima kamarádkou, příjemnou kolegyní a společnicí, psí mámou naší adotované parkovní zrzavé Ferdý a vůbec človíčkem do nepohody.

Žádná pohádka (i přes zvonění) ale smutné konce nemívá. Do našich řad vstoupila další Mechová panenka, která rovněž patří mezi pohádkové bytůstky. A pro stýskálky: naše prapůvodní Mechová Lenka nám slíbila další příběhy do našich Zpravodajů. Tak jí (i nám zvědavým a bryologicky negramotným čtenářům) přejeme krásné pokračování životem.

-Net-

Loučení s Mechovou panenkou - Lenkou Voříškovou (vpravo).

Expozice na Sokolím hnízdě

K nejnavštěvovanějším místům v Českém Švýcarsku patří od samého počátku turistiky **Pravčická brána** u Hřenska. Pro svou bizarnost a rozměr lákala výletníky již od osmnáctého století a stala se jedním z cílů "klasické malířské trasy" umělců - vedutistů; lákadlem, pro který stálo za to "přeběhnout" přes zemskou hranici. Velice záhy zde proto vyrostla první občerstvovna, kterou roku 1881 nahradil hodnotný objekt výletní restaurace **Sokolí hnízdě**. Od letošního září mají návštěvníci možnost navštívit nejen restauraci v přízemí, ale i prostory v patře, kde Správa Národního parku České Švýcarsko vybudovala **stálou expozici**.

Celé podlaží prvního patra je rozděleno trámovým do šesti oddělení, do nichž se vchází z chodby. Každé oddělení tvoří samostatný tematický celek - od geolo-

gie a vlivu člověka na morfologii krajiny (či naopak: jak podoba krajiny ovlivňovala život člověka), přes místní faunu (historie lovců, vyhubené šelmy, reintrodukce některých živočišných druhů), po výtvarné zobrazování krajiny Českosaského Švýcarska, kterému jsou věnovány dvě oddělení. Lze zde shlédnout veduty nejznámějších umělců - Adriana Zingga, Adriana Ludwiga Richtera, rytce Täubertů, Joachima Preysse a dalších. Další oddíl je volně vázán k problematice přírodního prostředí (otázky aktivit člověka, ovlivňujících druhovou skladbu lesů: sklárství, výroba dehtu, uhlí, těžba dřeva). Poslední oddíl představuje fenomén lidové architektury. Návštěvník se v něm může seznámit s principy zdejšího lidového stavitelství, je zde nainstalován tzv. svatý kout a perlou exponátů je roubená

stěna ze zaniklého domu v Markvarticích. Stěhování jejích rozměrných částí na Sokolí hnízdě bylo lahodným rébusem, který by se bez rady tamního předáka řemeslníků pana Trázníka asi nepodařilo rozluštit.

V expozici Českého Švýcarska bezpochyby upoutá každého návštěvníka kopie hliněné sošky Madony z Falkenštejna (15. stol.), soubor keramiky ze skalních hrádků a lokalit zaniklých dehtařských a sklářských pecí, či modely smolárny a milíře (dílo Jakuba a Kateřiny Steinových).

Vernisáž expozice proběhla 22. září v odpoledních hodinách a skončila až se západem slunce, s nímž se účastníci rozloučili hrou na kytaru a zpěvem z terasy restaurace.

-Net-

Pohled do vlastní expozice

Úvodní prohlídka s výkladem.

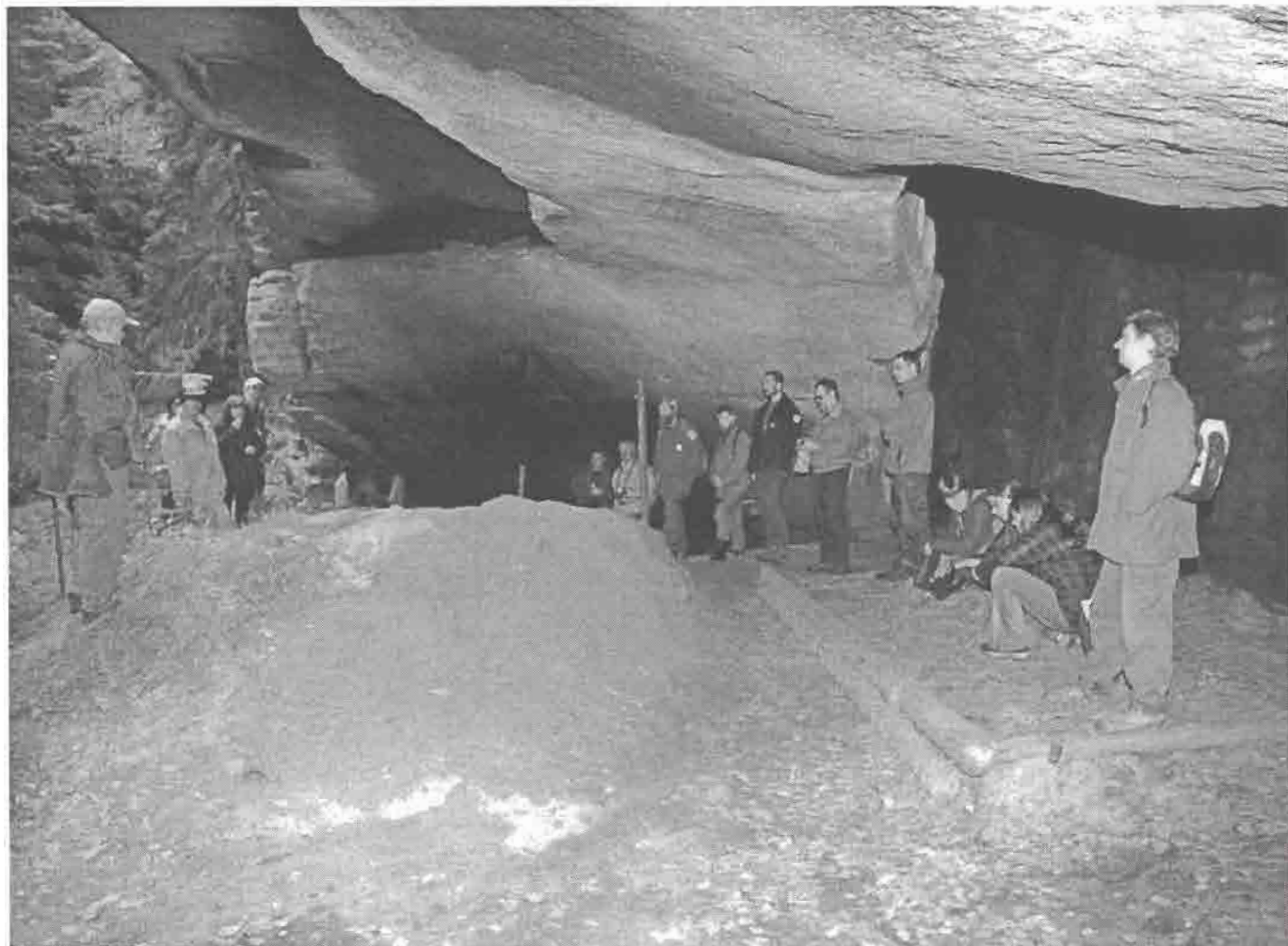

Slavnostní zahájení probíhalo v přátelském a zpěvném duchu...

Konference Minulosti Českého Švýcarska

Exkurze účastníků konference u zaniklé dehtařské pece nedaleko Mlýnské rokle.

V letošním roce proběhl ve dnech 16. - 17. října již druhý ročník konference **Minulosti Českého Švýcarska**, kterou pořádala **Správa NP České Švýcarsko**. Zázemí pro první den, věnovaný příspěvkům od odborníků z různých institucí, poskytlo Oblastní muzeum Děčín. Program přednáškového dne byl velmi bohatý. S příspěvkem Pískovcové převisy a jejich sedimentární výplně vystoupil RNDr. Václav Čílek, CSc., PhDr. Kamil Podroužek z Národního památkového ústavu Ústí nad Labem se věnoval Způsobům dobývání pískovce, jeho kolega PhDr. František Gabriel, PhD. hovořil o Problematice funkce středověkých opevnění v Českém Švýcarsku a ke skalním hrádkům, tentokrát ovšem z pohledu

technologa, řešícího problém konzervace neizolovatelných kamenných objektů, se vrátil ing. Pavel Štátný, CSc. Pracovníci českolipského muzea, páni Petr Jenč a mgr. Vladimír Peša seznámili veřejnost s výsledky další etapy dokumentace rytin ve skalách, tentokrát ze Stříbrných stěn a z okolí Jetřichovic. Děčínské archiváře reprezentovali Jan Němec s příspěvkem Historická každodennost Českosaského Švýcarska doby romantiků a mgr. Hanka Slavíčková s Poznámkami k myslivosti na českokamenickém velkostatku v letech 1930 - 1938. Novodobých dějin krajiny se dotknul Jan Štika, který přítomně vedl svým pátráním Po stopách Pochodu smrti. Poslední tři příspěvky se věnovaly reliktním výrobním a hutnickým aktivit v

Českém Švýcarsku: Miroslav Veselý představil lokalitu Železných jam u Kyjova a mgr. Petr Lissek a mgr. Natalie Belisová hovořili o výrobě dehtu a smoly v Českém Švýcarsku. Následující den podnikli zájemci **exkurzi s pracovníky Správy NP České Švýcarsko**, při které bylo navštíveno několik lokalit, kterým se věnovali přednášející - rytiny na skalách ve Stříbrných stěnách u Hřenska a reliktní dehtárny u Mlýnské rokle.

Všichni, kdo se nedokázali ze svého všedního kolotoče utrhnout, si ovšem zoufat nemusí. Z příspěvků přednášejících bude (tak jako tomu bylo u minulé konference) během příštího roku vydán historický sborník **"Minulosti Českého Švýcarska - II"**.

-Net-

České Švýcarsko očima umělců

Pater Joachim Preyss

Jedním z nejnadanějších místních kreslířů - samouků byl hřenský protofarář **Joachim Preyss** (1791-1869). Narodil se v Benešově nad Ploučnicí v rodině pekaře bílého pečiva. Místo aby převzal otcovo místo za pecí však mladík vystudoval litoměřický seminář a roku 1820 byl vysvěcen na kněze. Jeho první "štací" se stalo místo kaplana v Arnolticích. Pravděpodobně již během studia začal Joachim Preyss cestovat po okolí a navštívil řadu míst od Krušnohoří až do Saska. Na svých cestách věnoval velkou pozornost nejen sakrálním objektům, ale kupodivu nejvíce jej přitahovaly **technické objekty**: mlýny, pily, olejny, stoupy na tříslu či hamry. Protože k obrazu vzdělaného člověka v té době patřila i schopnost kreslit, začal ve svých náčrtnících shromažďovat pohledy na spatřené stavby. Jeho oblíbenou technikou byla kromě kresby tužkou i **lavírovaná malba sépií či tuší**. Ačkoliv by tedy člověk v případě kněze očekával motivy kostelů či kaplí, zůstalo po paterovi několik set obrázků výrobně-technických objektů: stoupa na tříslu v Kelle u Prostředního Žlebu, Dixův mlýn v Dolním Žlebu, hamr a pila u Bynova, mlýn v Suché Kamenici, pila na Starém Městě (Děčín), olejna a mlýn na sádru v Podmoklech, řízení skal v lomu Zlatý ranec u Hřenska... nesmírně cenná galerie většinou již zaniklých staveb, u nichž je jediným dokladem jejich podoby právě kresba prvního instalovaného hřenského faráře. Jen ojediněle se do jeho "technické dokumentace" současnosti

vloudily jiné náměty: věž Labské brány v Děčíně, pomahači, vlekoucí loď proti proudu Labe, zámek Benešov (inu - rodiště!) či socha sv. Jana Nepomuckého v Malé Veleni.

Se svým zájmem o technický pokrok nemohl pater zůstat nedotčen novinkou v dopravě: postavením železnice Praha - Drážďany, zprovozněné roku 1851. K oslavení železnice bylo vydáno **malé album pohledů** na místa, jejichž dosažitelnost se otevřením železnice značně usnadnila. Album sestává ze 4 komponovaných listů: Děčín A, Děčín B, Hřensko A a Hřensko B, kde jsou k ústřednímu motivu připojeny drobné pohledy na okolní místa. Zde se názorně projevilo jeho zakořenění v hřenské farnosti, protože v hřenských listech zašel pater do nebyvalých podrobností: zachytil lesovnu, hřbitov, cestu k Janovu zv. Streckweg nebo strážní domek.

Mimo své kreslířské záliby a péči o farnost zůstal pater především nádherným člověkem s velkým srdcem. Svůj čas dělil mezi všechny potřebné. Až příliš často jej věnoval lidem, kteří ve zdejších skalách došli nějaké

újmě - ať již úrazem nebo i úmyslným pokusem o sebevraždu. Neodsuzoval, ošetřoval, nefňukal a žil. Proto jej Smrt nemohla zastihnout v klidu na pohovce: při jednom z pozdních návratů od farníků si pater Preyss krátil cestu skalami. Nedaleko vstupu do Edmundovy rokle však za tmy uklouzl a zřít se ze skály. Za osm dní nato skonal. Farnosti po něm zůstala veliká díra v dobrotě a laskavosti. Nám alespoň ty dojemné obrázky. -Net-

Pamětní album k otevření železniční trati Praha - Drážďany.

Labská brána v Děčíně.

Dixův mlýn v Čertově Vodě.

OPS ČESKÉ ŠVÝCARSKO

Obecně prospěšná společnost České Švýcarsko

Kauza Náhlík

Dne 23. května 2003 se po dlouhých stotřicetidevíti letech vrátila do domácích knihoven, na pulty knihkupectví a zejména do batohů nejdodanějších milovníků Zadní země publikace se zcela všedním názvem: **Průvodce Českým Švýcarskem**. Kniha, jež nás odvádí do dob, kdy *"páni návštěvníci v nitru naší malé Helvécie nenarazí na žádnou restauraci, neboť duch spekulace do zdejší krajiny dosud nepronikl."* Za nenápadným titulem z nedávných dob se však skrývá příběh připomínající svým průběhem drama takřka antické.

Expozice:

Závoj krajiny neproniknutelných lesů, strmých roklí a neobvyklých skalních měst již před několika desetiletími poodhalili dobyvatelé z Drážďan. Poutníci nad mlhami pronikají hlouběji a hlouběji do nitra ztraceného ráje a otevírají cestu svým následovníkům. Těm, kteří se napříště již neobejdou bez přesných map, trvanlivých zásob potravy, nepromokavého oděvu a spolehlivých knih, které je ušetří objevitelského blouzdění.

Jako jeden z prvních se ujímá úkolu provést návštěvníky krajinou Českého Švýcarska knížecí lesní adjunkt na česko-kamenickém panství Kinských **Ferdinand Náhlík**. Jeho *Průvodce Českým Švýcarskem* spatřuje světlo světa ve své původní německé podobě v roce 1864.

Kolize:

Průvodce Náhlíka ovšem nenásledujeme po způsobu dnešních návštěvníků, neboť se neomezuje na popisný výklad zdejších zajímavostí spojený s citací několika atraktivních "nej". Daleko spíše putujeme po boku dobrému příteli, který nás provádí krajinou svého srdce a ve své pohostinnosti se rozhodl nám ukázat místa jemu nejmilejší.

Citlivý pozorovatel přírody, vynikající znalec místa, zábavný společník, výborný vypravěč - takový je náš průvodce Českým Švýcarskem. Svědčí o tom nejen dramatický popis bouře nad skalami či pokorný úžas nad půvaby Křínického dolu, ale také úsměvné vylíčení dosti krkolomného průchodu dvou svátečních turistů Andělskými schody.

Krize:

Prostou dokonalostí Náhlíkových slov se mohli nechat unášet jen ti, kterým se poštěstilo po letech pátrání získat zašlý výtisk v bizarním antikvariátu anebo darem od celoživotních přátel. Patřil mezi ně i **František Fišer**, renesanční vzdělanec, tajně vysvěcený dominikánský kněz, vůdčí osobnost tramské

osady Ranč 7D na Jedlové a v neposlední řadě též autor překladu Náhlíkova průvodce do češtiny. Mimořádný literární talent Františka Fišera, jenž byl třiben prací na ekumenickém překladu Starého zákona i původních badatelských dílech, přivedl na svět nevídaně poetický, zároveň však zcela současný a originální naprosto věrný převod.

Průvodce již přestal být bibliofilii vyvolených, nicméně k jeho ručně prepisovaným strojopisným exemplářům měl ještě stále přístup jen omezený ač postupně rozšiřovaný okruh čtenářů.

Peripetie:

Mezi šťastné majitele původního německého vydání knihy patřil i Karel Stein, jeden z největších znalců i milovníků Náhlíkovy krajiny, muž, který si předsevzal dokončit to, co již nestačil dokončit pater Fišer. Mnoho let ti-

těrné redaktorské práce, nekonečného korigování, porovnávání a ověřování však postupně směřuje k jedinému cíli: vydat *Průvodce Českým Švýcarskem* znovu a navíc poprvé česky. Potřebné sponzorské prostředky zajistí ředitel Správy Národního parku dr. Patzelt a zdá se, že prázdnota mezi rokem 1864 a druhým miléním bude brzy překlenuta.

Katastrofa - katarze:

Rozuzlení dramatu ojedinělé knihy se však zcela neočekávaně komplikuje. Ve chvíli, kdy jsou veškeré podklady odevzdány do tiskárny a redakční tým nedočkavě očekává první publikace, následuje šok - vybraná tiskárna je na pokraji krachu, její majitel volí dobrovolný odchod ze světa, vydání je na dlouhou dobu vážně ohroženo! Dočkáme se nového vydání?

Otázka spíše řečnická, vždyť konec příběhu nového vydání knihy jsme vyzradili již v úvodu. V informačních střediscích Národního parku České Švýcarsko či na adrese www.ceskesvycarsko.cz nyní můžete svého průvodce, kterého měla tu čest vydat obecně prospěšná společnost České Švýcarsko, po téměř sto čtyřiceti letech znovu nalézt. A s ním i poselství dobrého přítele, který nám vzkazuje:

"Nuže, milý poutníku, jenž snad jako zaklet žiješ v sevřených zdech velkého města ... chop se poutnické hole a vymaň se alespoň pro jednu tomu zúženému životnímu stylu, přijď si odpočinout v našich horách a lesích od námah všedního života; nalezněš zde nevyčerpatelný pramen požitků nejlepšního druhu, jež osvěží tvé srdce, ducha i tělo."

Marek Mráz

Deska bratří Bienertů

Franz Bienert

Je tady málo míst, kde se rozhlédnu - a neuvidím kolem sebe bratry Bienertovy. Se vzpomínkami na ně se dá propustovat celým Českým Švýcarskem, roklemi míjenými turistickými značkami, díky bratrům tam pro mě dosud žijí podivné postavičky ze starých příběhů, stojí stavení a sruby, po kterých bys už těžko hledal základy a svět je v nich vůbec jaksi ... šfavnatější. Putovat s Bienerty se dá dál lesními cestami Lužických hor - a kdovíkam by s nimi ještě člověk zabloudil, kdyby se závčas nesekl přes prsty... Mám pod postelí krabici plnou starých fotografií pomníčků a nejkrásnějších koutů skalnaté země - v nich sedávají občas bratři jako ztichlá stáří na vedutách z minulého století. Mezi

prsty zašustí jejich poznámky na linkovaných papírech, poznámky, v nichž se to hemží názvy, kterými dnes už málokterá ústa jejich místa nazvou... Když jsem Bienertovy bratry poznala, urazili už většinu své bohaté pouti a i když nemálo rušné, přece jen, bohužel, ne nejdramatičtější. Ale i ten zbytek naší společné cesty byl zvláštním dárkem, za který jsem vděčná. Takové živé sáhnutí si na minulo to bylo.

Tak mi rostl s lodí mrňavého kostelíka na Sněžné zpěv Františkův. Jako tu vůně kadidla prosákla za dlouhou dobu dřevem lavic, oltáře, vrzavých prken na kůru... v každickém Velikonočním Aleluja hledám jeho domovský jistý druhý hlas. Dýchavičné varhany, naladěné k poloze pisklavých hlásek jeptišek, pozimní zatuchlost dveří otevíraných rok co rok jakoby s kamenem prázdného hrobu Krista... Nikde nejsou krásnější oslavy Velikonoc než na Sněžné. Kostelík pacatý a nebe blízko, jako by stačilo jen poposkočit - a sáhl by sis na mraky. Zem je ještě studená, ale vítr už teple doráží. Stojíš tu na vršičku, od kostela padá dolů stráž, co se v ní nádherně válí sudy, tak nevím, proč se jí říkávalo *Weiberweg* (Babí cesta), když báby sudy válí nerady. Každá z cest ke kostelu šplhá do vrchu - ať jdeš Dlouhým dolem od Kyjova nebo cestou od Krásného Buku, "naučnou cestou nejkrásnějších hromosvodů", nebo ať sem míříš odkudkoliv - musíš do vrchu. Nevím, kudy František přicházel na Sněžnou s Velikonocema. Když jsme se vynořili z lesů na strání, kterou hlídá z podstavce kostelního návrší kamenný Nepomuk, obvykle už postával obklopený skupinkou spolupoutníků a vykládal. Komu všemu asi ukázal podivnou korouhvičku hřbitovní kaple na Sněžné - smrtka tu svírá kosu a rozhlíží se s každým větrem, koho uvítá na zdejší hřbitůvku... Tady jsme mu přáli k jeho pětasedmdesátinám s kyticí větví všemožných druhů stromů, které jsme cestou lesem potkali.

Právě tak není možné minout v jetřichovických stěnách lesní chatku U Eustacha, aniž by mi nepřišel na mysl smutný konec mlousounského šmejdění plcha kolem lahve s okurkovým lákem. Lovci pojíždající posleze dobře naloženého, sladkokyselého myšáka... to je literární útvar, který by se měl přece jen někdy dostat do učebnic jazykovědců jako *bienertovština* - podivná spletenina výmyslů, lidové nadsázky a titěrných znalostí o kraji, z nichž jednu od druhé od sebe z těch vyprávěnek těžko kdo vypareparuje. Tak nějak se lidmi táhly a šmoudrchaly dávné příběhy, než po válce štafeta zmlkla. Bienertovština - to nebyla potřeba někoho blažovat, spíše z nich vyzařovalo vědomí vlastnictví a soukromosti s těmi starými ději, které majiteli dědictví dovoluje nakládat s nimi ke své potěše.

Radši se kolem sebe nedívat, nebo se ve skalním bludišti zamotat: Bienerti vodí expedice za krápníky (každý z nich měl svůj přesný název, chodilo se k Oponě, k Betlému, k Velkému krápníku... cesta

k nim měla svou přesnou trasu, řád a zvyklosti, jakoby to bylo zvláštní procesí, něco jako lesní Velikonoční jízda), Bienerti v údolí Bílého potoka u převisu zvaného Umrličí jeskyně (zde měla být roku 1873 nalezena kostra člověka nakaženého černými neštovicemi... jakpak se asi hledají na kostech doříčky od neštovic?), Bienerti tam, Bienerti všude. Všude doma. A být doma znamenalo pro Bienerty - Být...

Dnes ještě leckdo zná příběh Eduardův, co se šuškával potají, jakoby to byla lahůdka zasvěcenců, možnost blýsknout se, pikanterie - a ne bolestná kapitola plná strachu, zoufalství a lásky k tomu zvláštnímu slovu *domov*, co omlétá a všedně mlčí... pokud ho nemáme ztratit.

Světová válka padla na zdejší kraj jak devátá vlna. Klid tady nikdy nebyl, lidé chodili o Dušičkách na své hroby, někdy jich přibývalo pomalu, jindy zas o překot... štafeta rukou zapalujících svíčky, vědomí toho, že i já zde jednou ulehnu... a náhle všechno naruby a přival událostí mlel lidičky chumlem sem a tam, koho co vleklo kterým směrem a jak až moc se šlo ubránit, kdo z nás by mohl být soudcem, teď možná, ale tenkrát ... a potom konec, ticho. A zástup vyčerpaných lidí, který musel odejít a nechat tu své hroby. Těch málo vyvolených, kteří směli zůstat, patřili náhle svojí zemi mříž, než ti co odešli. Vyhnaní ve svém vlastním domě. A strach... František se svou sestrou zůstali. Eduard ne.

Jak dlouho to trvalo, než jedné noci vzbudil sourozence tichý klepot? Dveře zívly. A dvacet let pak bylo ticho. Až jednou, při požáru sousedního domu, vyběhli obyvatelé krásné sluknovské hrázdky do bezpečí ulice. Už nebyli dva, už byli tři. Tichý noční stín, dobrovolně odsouzený k doživotí komůrky na půdě vlastního domu, stín, kterého svoboda v cizině dusila víc než vězení doma, po tolika letech dostal tvář, tvář Eduardovu... Bylo mu odpuštěno. Takže by měl vlastně pokračovat radostný příběh tří sourozenců, kteří směli žít spolu doma, o kterém věděli víc, než studovaní historici. Eduard zase směl procházet za světla místa, která nedovedl opustit. Jenže osud si vede tvrdší svou a je mu zcela putna, co by bylo pěkným pokračováním. Lidsky očekávaným Happy Endem. Má prostě svoje představy. Eduard omečel s nohou a vlastivědné výlety vedl dál neúnavný František. František byl ústy, skrze jeho expedice a povídání se dostávalo dědictví starých příběhů k nedědicům, Eduard duší, která věděla a znala toho všeho cenu. Sestra Alžběta srdcem trosečnické rodiny. Takhle jsem je poprvé potkala.

Události úděsné zářijové noci roku 1990 barvitě rozpitvaly mnohé články z novin i časopisů. Je to perverzní potěcha lidí - číst o patologických podrobnostech obudných mordů. Já o nich slyšet, číst a psát nebudu. Je mi z toho špatně, a bolí to. Prostě František najednou není, Eduard také. (A zatímco lovci senzací dodnes prohrabávají poslední okamžiky bratrů - osamělost, nebezpečí a strach, v němž zůstala sestra Alžběta, nám všem uniká. Jako by byla pohřbená zároveň se svými bratry. Jako by se stala neviditelnou částí jejich příběhu, který pomalu splývá s troskami dávných skazek a vyprávění, které jsme nestihli uslyšet. A přece v době, kdy toto bylo psáno, Alžběta ještě žila. A samotné mi to zní, jakoby mi někdo nabídl schůzku s Pumphutem).

... Ten první nápad byl - postavil bratrům smířící kříž. Jejich osud byl jakousi tečkou za živoucí štafetou řady rukou, co po staletí zapalovaly svíčky na hrobech zdejších hřbitovů. Tak by si jejich konec zasloužil i kamenný kříž, jak jej lidé ještě sto let zpátky stavěli, pro

Eduard Bienert

pokoj duší nebožtíků, i viníků. Nakonec si ale vzpomněli turisté, že František byl jejich významným členem a že mu tedy nechají udělat pamětní desku. A tak za mnou přišel Vašek Nič.

Že není možné z pamětní jen jednoho bratra a druhého opět ponechat stínům, to bylo jasné každému, kdo je trochu znal - no aspoň tak maličko, jako já. Jenže je tolik lidí neznalo. Ani tak maličko. Eduard byl jenom hrdinou šuškánek a na jejich základě mu každý chtěl být soudcem. Tomu - a desku?...

... i tomu desku. Uplynulo už moc času od mého pachtění se s Vlčí deskou. Připadalo mi tenkrát, že nemůže být nic těžšího, než rýt model ze sádry. Ještě pořád mám v živé paměti, jak jsem se klepala strachy, když jsme s Pepíkem Doležalem z děčínského muzea odlepovali formu z modelu - že se neodlepí, že praskne, že se písmenka poškodí, že se... Bienertovic desku jsem se rozhodla modelovat z hlíny a formu udělat z pružné želatiny, abych si mohla dovolit nemyslet sochařsky (protože to stejně neumím) na úhly stěn reliéfů, které ještě vyklouznou z formy, aniž se utrhnou či ulátnou. Strašně dlouho jsem se pak hrbila v předšíně nad tabulí hlíny a učinila tak ze vstupní místnosti vstupní bordelámu. Několik měsíců modelovala, odrývala, znovu a znovu - a stejně to nebylo přesně to, co jsem si ve své blaženě - naivně - nevědoucí představě o své sochařské mohoucnosti, či spíše nemo-houcnosti, načrtla na papír. Na desce se vznášejí dva andělé, levý drží kříž, jako znamení víry, kterou sourozenci žili. V rukách drží andělé svitek se jmény obou bratrů a kladiva, jimiž zvoní poslední hranu na zvonek, zavěšený v dubovém větroví, které rámuje skoro celou ceduli. Skoro celou - jen ve spodní části přerušenu lipovými listy. Lípa a dub. Ne Češi, ne Němci. Jako lidé, žijící tu po staletí. Nad zvonekem vykukuje za dubovým listem smrtka z hřbitovní kaple na Sněžné. Dočkala se. V hlavním oválu je nápis: *Koho neosloví láska k domovu - kdo necítí se být jí posílen - kdo pro ní v srdci nemá prostoru - zdá se mi Bohem opuštěn. Wer Heimatliebe nicht weiß zu fassen - wen keine Macht zur Höhe zwingt - und wem sie nicht zu Herzen dringt - der scheint mir Gott verlassen.* ... Tu německou básničku našel kdesi můj bývalý muž Karel. Nevím kdo ji napsal, ale vím, komu ji napsal. Český překlad přebásnil náš "rodinný básník" Milan Hrabal z Varnsdorfu. Už si zvykl na naše občasná přání z doslovně kostrbatých překladů německých veršovek udělat nápisy na křížky, tak - aby to bylo české, aby to bylo pěkné, aby to plynulo a aby to mělo ducha. Nechceme toho od něj málo. Proto to dělá rád a dobře. Dva menší ovály po stranách byly připravené na portréty Františka a Eduarda. Už vidím opravdové kumštýře, jak se šklebí při představě amatéra s kupou fotek a hlíny. A škleběj se právem. V oválech se postupně objevilo několik portrétů, ale žádný z nich nepřipomínal Bienerty, ani kdyby se stmívalo a padala mha a oni by stáli po kolena ve vodě a... takže po zoufalých zápasech se nakonec v oválcích objevil nápis: *Památce milovníků a znalců Českého Švýcarska - A o 1990 rukou vraha ve Šluknově skonavším. Tou dobou už jsem pracovala na desce a věděla, že ji turisté nechtějí. Protože byla i pro toho druhého. Ale nechat desku už jsem nemohla. Dluh k Bienertům nás pálel. A navíc by mě moje matka natuty vyhodila, kdybychom si do předšíně nastěhovali kamenný balvan na smírčí kříž... Několikrát se mi "zadavatelé" pokoušeli navrhnout, abych prostě Eduarda odstranila. Stačilo by slíznout prstem hlínu - a měla bych - no třeba na koupi želatiny na formu. Zůstala jsem si sama zadavatelem. Nejsem pitevním virtuózem a nedokážu odříznout od sebe duševně - duchovní siamské sourozence, aniž by ze všech nezbyly nedůstojné a nicneřekající zbytky. Koupili jsme s Karlem želatínu - a uvízlí v koncích. Nedokázala jsem namíchat tu správnou hmotu, která by udělala formu, ztuhla a nevplavala se do hlíny.*

Na desce pozvolna začínaly růst houby - maličké klepavé trychtýřky. A v mé mámě neklid a touha po volné předšíně. Začínal rok 1992. Pepík Doležal tentokrát nedokázal pomoci. Už to vypadalo, že to bude další smolařský dovětek k celému příběhu, když se právě v tuto dobu seznámil můj muž s Honzou Pokorným, děčínským kameníkem, který se pro naši radost opravil od té doby ne jeden křížek. Přivezl si desku se svým společníkem Pepíkem Nepomuckým do dílny - a já si vydechla... Ono to ani potom nebylo jako v pohádce. Nejsem sochař - a tak jsem z kumštýřského pohledu nadělala na desce spoustu pito-

Pamětní deska bratrů Bienertů v Kyjovském údolí.

mostí. Mimo jiné jsem ani nepřemýšlela, jak titěrné smí být detaily, aby v umělém kameni vůbec byly vidět. Pepíček Nepomucký asi nadával a hlavně si určitě zoufal. Přijel mi po čase říct, že to prostě nevyslo. Udělal dva odlitky, ale mamě - všude něco chybělo nebo nevylezlo. Stála jsem u něj na zahradě a prohlížela dvě desky a snažila se vymyslet něco zázračného. Nakonec jsem si jednu vzala domů a pokusila se zničené detaily domodelovat. Žaludy dostaly nové čepičky a andělé nové, bohužel sovi, oči. Mělká písmena v malých oválcích, jsou čitelná dosud jen díky tomu, že jsou vytažena barvou. Ale i tak - deska byla hotová.

Uplynuly dva roky od smrti Bienertů. A turistům Eduard přestal vadit. V sousedství *Schulmeistersteinu*, skalky co nakukuje do silnice v Kyjovském údolí pod tzv. Kyjovským hrádkem (ten podivný název má skalka prý od toho, že ji učitelský mistr ubránil před odstřelem při stavbě silničky) vytesali turisté lůžko do skály a zasadili tam Bienertovic desku. Chystala se sláva. Dne 11. dubna 1992, za přítomnosti dvou kněží (šluknovského pátera Teplého a vikáře Havelky), davu turistů a zvědavců byla deska slavnostně odhalena a vysvěcena... Tou dobou jsme byli s Karlem doma. Kyjovským údolím jezdil po víc jak čtyřiceti letech opět autobus a mě se ježí chlupy, když si jen představím jak lehe se může stát lidské tragédie atrakci...

Vlezla jsem tuhle na půdu a při hledání odložených věcí našla v rohu o trámy opřenou sádrovou desku. Úplně jsem zapomněla, že jsme jí zde před pár lety uložili. Andělé na ní mají ještě své, nesoví, oči - jsou to oči naší holčičky Kačky, která nevědomky byla modelem nebeských bytůstek... všechno tu vypadá tak, jak ve dnech, kdy jsem smutně sklízela trychtýřky hub z hlíny... v té sádrové desce zůstalo všechno schované a uložené, jako bych dnes zas přivoněla k těm smutným dnům. Je tam má upachtěná, marná snaha udělat něco krásného, mementovolajícího, potřeba shodit ze sebe duchnu těžko objasnitelného, citového dluhu, lidsky nezvládnutelného šoku z opuštění i lítost z toho, jak nenávratně uniklo setkání s vábívým minulem, kterého se tu vědomky, či nevědomky všichni každým krokem dotýkáme a kterému přesto nerozumíme, nenasloucháme, o kterém víme všichni - vy i já, nepokrevní novodědici táhlých příběhů - houbelec. A snad ani ne svou vinou. Snad ničí vinou.

Natálie Belisová

Zaniklé památky

Socha sv. Antonína v Jetřichovicích

Svatý Antonín Paduánský patřil k velice často vyzývaným světcům. Pochopitelně: nejen že měl chránit poutníky na cestách, ale také být ku pomoci všem zapomnětlivcům. Jeho sochy by se tedy při cestách našlo dost - stačí se jen rozhlédnout po Šluknovském výběžku a hned jich máte pohromadě celou galerii... ale v Jetřichovicích? Ale ano, i v Jetřichovicích. Ovšem - kdysi.

Pískovcová socha sv. Antonína stávala na pozemku, náležejícímu k čp. 4 (dnes Švýcarský dvůr). Roku 1858 ji zřídil majitel gruntu sedlák Johann Kny, což se mohl dozvědět každý gramotný kolemjdoucí z nápisu na soklu:

In allen seinen Werken ehrte den Herrn und liebte Gott seiner Schöpfer. Syr. 47, 9.10. Errichtet zu Ehren des heiligen Antonius von Padua in J. 1858 Johan Kny Gutbesitzer.

Socha byla vysoká 2,5 lokte, štafírovaná olejovými barvami. Kolem ní postavil sedlák dřevěný plůtek 10 loktů dlouhý a 5 loktů široký. Tak měli poutníci jetřichovičtí naději na šťastnou cestu skalami, bez nemilých příhod a ztrát, což v tomto terénu jistě mnohý ocenil.

Už nemají. Jen Bůh a svatý Antonín vědí, kdy socha zmizela. Ztracený patron poutníků. Zapomenutý patron sklerotiků.

-Net-

Sv. Antonín Paduánský.

Jetřichovice čp. 4, dnes Švýcarský dvůr.

Zmínka o soše sv. Antonína Paduánského v Soudpisu křížů, soch a kaplí farnosti Jetřichovice - Státní okresní archiv Děčín

Zazděný portál s iniciálami J. Knyeho v čp. 4

Doplňovačka

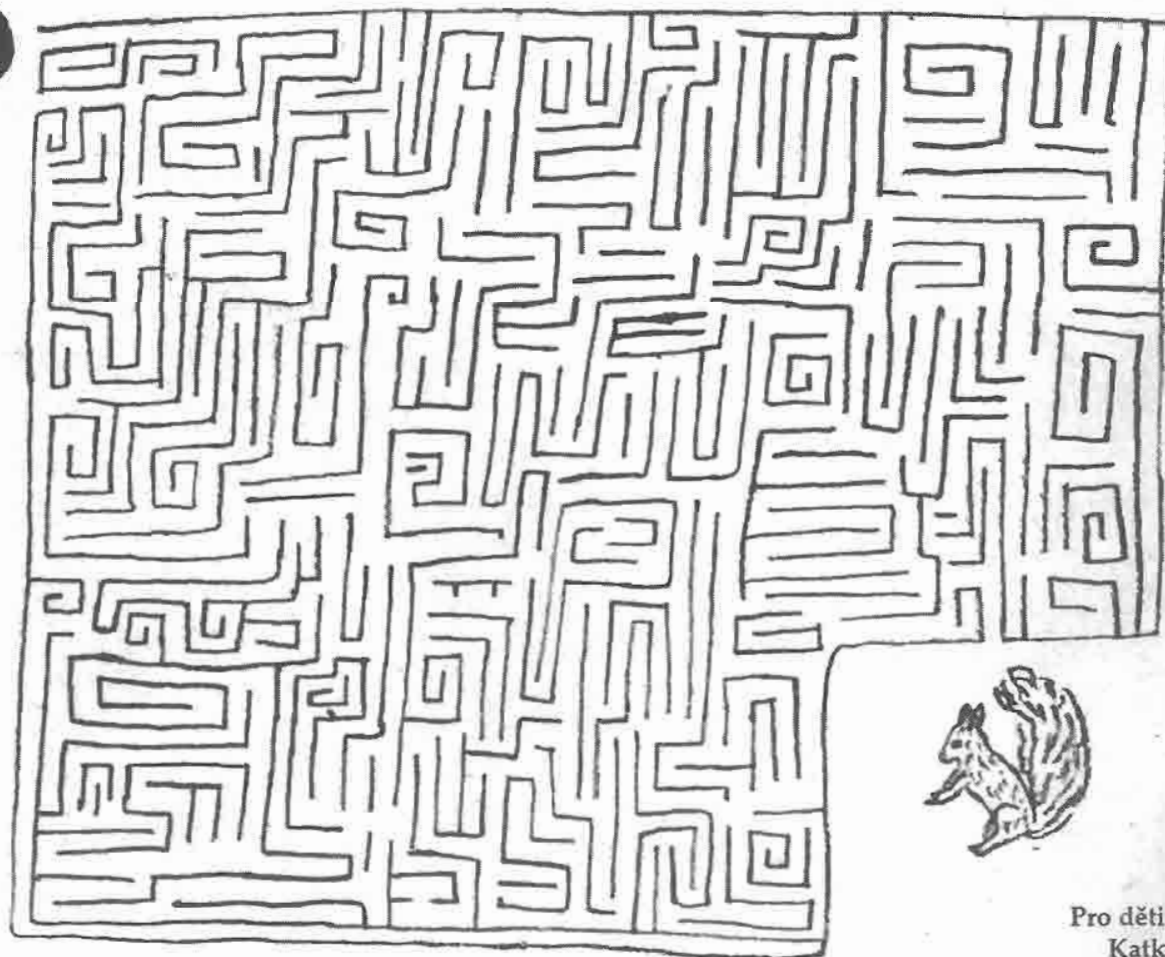
Kořen rostliny, kterou vyluštíte v tajence a také ji vidíte na obrázku, ve vodě pění. Proto se tato rostlina dříve používala na praní prádla.

1	____	zvíře, které má rádo med
2	____	šelma, která loví ryby (vyjmenované slovo)
3	____	„doktor“ stromů
4	____	pichlavá rostlina
5	____	nejmenší pták na světě
6	____	vodní pták, který vypadá jako kos
7	____	vzácnější jehličnatý strom

Bludiště

Najděte cestu, kterou se veverka dostane k oříšku.

Pro děti připravila
Katka Steinová

Česko-německý tábor dětí a mládeže v Českém Švýcarsku

Na začátku srpna, přesněji od 31. července do 10. srpna, proběhl na táborové základně nedaleko Chřibské historicky první česko-německý tábor dětí a mládeže v Národním parku České Švýcarsko. Tímto táborem se Správa Národního parku ve spolupráci se 4. základní organizací Českého svazu ochránců přírody Tilia z Krásné Lípy pokusila navázat na tradici konání táborů mladých ochránců přírody z českých a německých příhraničních národních parků. Táboru se zúčastnilo 34 dětí z oblastí čtyř národních parků (České Švýcarsko, Saské Švýcarsko, Šumava, Bavorský les). Projekt finančně podpořila Německá spolková nadace pro životní prostředí (DBU) a Česko-německý fond budoucnosti v rámci dvouletého projektu "Komunikace a ekologická výchova v českých a německých národních parcích a CHKO" a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v rámci programu Zahraničí.

A jak vlastně probíhá takový tábor? Velkou část programu vyplnily výlety do blízkého i vzdálenějšího okolí. Účastníci tábora navštívili např. Jetřichovické stěny, Pravčickou bránu, soutěsky Kamení-

ce a Kyjovské údolí v Národním parku České Švýcarsko. Také zdolali vrch Spravedlnost v CHKO Lužické hory, prohlédli si Tiské stěny v CHKO Labské pískovce a zajeli se podívat do děčínské ZOO. I když trasy byly často hodně náročné a neúprosné vedro a slunce vysávaly ze všech zbytky sil, stála snad nakonec všechna ta námaha za to...

Kromě výletů čekala na účastníky i celá řada her. Děti vyráběly lesní strašidýlka z přírodního materiálu, barvily a zdobily trička, vyráběly náramky, malovaly vlastní erby, vlajky. Ekovýchovným hrám jsme se věnovali hlavně na výletech (malování skal poslepu, hra na lovíci vydra, poznávání dřevin podle listů, lesní Kimovka, šipkovaná s plněním úkolů atd.). Jedno odpoledne jsme se zabývali problematikou separace a recyklace odpadů. Taký na sportování se našel čas. Přímou v areálu tábořiště bylo možné vykoupat se v bazénu, který se v parných dnech, které panovaly po celou dobu tábora, stal naším druhým domovem. Za umístění v souěžích dostávaly děti táborové peníze (Stopy rysí), za které si na konci tábora kupovaly odměny (plakáty, samolepky,

pohledy, brožury o Národním parku, ale také něco na zub).

Zajímavou částí programu bylo i seznámení se s prací zaměstnanců Správy Národního parku. Určitě nejvíc se dětem líbilo slaňování pod dohledem pracovníků skalní čety. Co všechno obnáší práce lesníka zase děti okusily během brigády.

Ke správnému táboru patří samozřejmě také táboráky, opékání špekáčků, noční hra, táborové rituály, psaní kroniky a hlavně spousta legrací a zábavy. Toho všeho jsme si užili opravdu vrchovatě, takže jsme skoro ani nevnímali ubíhající čas. Konec tábora přišel až příliš brzy...

V neděli 10. srpna se tedy všichni účastníci rozjeli zpět do svých domovů a my všichni, kteří jsme se pro ně snažili připravit co nejbohatší a nejzajímavější program, doufáme, že odjeli spokojení, poznali nové kamarády a třeba se za rok znovu setkají, tentokrát v Německu v Národním parku Bavorský les. Šlo o tábor zaměřený na poznávání a ochranu přírody, ale snad ještě důležitějším cílem bylo vzájemné poznávání českých a německých dětí při společných aktivitách. A to se, myslím, povedlo.

Richard Nagel

Výlet do Tiských stěn - malování skal poslepu.

Jak se nám tady líbilo? - Vyplnování dotazníku na závěr.

České Švýcarsko - zpravodaj Správy Národního parku České Švýcarsko, ročník 2, číslo 2/2003, č. reg.: MK ČR E 13314. Vydává: Správa Národního parku České Švýcarsko, Pražská 52, 407 46 Krásná Lípa, tel./fax: +420-412 354 055. Redakce: Nataša Belisová. Spolupráce: Handrij Härtel, Marek Mráz, Zdeněk Patzelt, Václav Sojka. Grafická úprava: Pavel Panenka, Fügnerova 12, Děčín, e-mail: panenka@principdc.cz. Tisk: Delta Print, Říční 66, Děčín 32. Vyšlo v listopadu 2003. Neprodejné.

Canon - generální sponzor národních parků